

Szepesi Attila

Barbár szonettek Papírdoboz

Kusza fényképek egy Stühmer-feliratú papírdobozban. Egyik-másik kifakult, csak imbolygó árnyékfigurái látszanak. Némelyik viszont felismerhető. Régi zenebonás szüreti multság a beregszászi Sárokhegyen. Kassára bevonuló lovaskatonák közt rohamsisakban feszítő apám. Eperjesi dédanyó, az őzike szemű Böhm Juliánna. Cserkésztábor sátrai a Talabor völgyében. Vigyorgó medvetáncoltató Szinevér piacterén. A Vérkeparton bocskoros ruszinok imazászlós menete. És bársonykeretben magyarul csak pár szót gagyogó Stampf-ükapám, aki díszmagyarban, darutollas süvegben, karddal az oldalán pózol a fényképészmasina előtt.

Akasztó-sor

Utcánkat, ahonnan az oroszok ki-telepítettek minket, előbb Akasztó-sornak hívták, mert állítólag a végében állt a Vérke töltésoldalában – daliás idők emléke – a bitó, himbált is rajta néha egy-egy hollók kerülgette, megtévedt lélek. Később Attila király nevét viselte, aztán gyerekkoromban egyik napról a másikra Tarasz Sevcsenkó utcává öltözött át. Persze mindenki a régit használta, csak a cirill betűs papírokon állt a hivatalos új, bár ezeket a zordon dörgedelmeket senki sem tudta kibetűzni. Bocskai utca maradt továbbra is a Bogdán Hmelnyickij kacifántos nevét viselő, meg a pléhtáblán Tompa Mihályról Tupája ulicává átkeresztelt görbe síkátor.

A rendház

Földönfutók voltak a Beregszászra érkező orosz újtelepesek, még a rozoga teherautók hozta katonatisztek családjai is. A front elől Nyugatra menekültek vagy a lágerbe hurcolt zsidók lakásait foglalták el. Az irgalmasok emeletes rendházát is kisajátította az új hatalom, ahová húgommal hittanórára jártunk Eulália nővérhez. Szegény apácákat szétkergették, tilos volt többé hordaniuk a fityulát. Az épület mindegyik szobájába beszállásoltak egy-egy nyomorult családot. Oda például, ahol a kedves nővér mesélt nekiünk Szent Terézről és a madaraknak prédikáló Szent Ferencről, egy uráli famíliát, akik épp megborjazott és bökös barmukat bekötötték a sarokba, némi szénát löktek alá, és ott tengődtek mindnyájan egy fedél alatt a kérődző Riska tehénnel.

Tömegsír

Amikor a negyvenes évek végén kezdtek hazajövegetni a leromlott hadifoglyok Szibériából, nagyanyám gyakran kiállt beregszászi kapunkba és messzire bámult, napkelet felé. Nagypát várta, aki ekkor – bár ezt nem tudtuk – évek óta egy ungvári tömegsírban aludta utolsó utáni álmát. Néha azt motyogta, vállát vonogatva: ki tudja, Kálmán a lágerben tán összelepedett egy csinos bárisnyával, és ott él valami behavazott és füstöt pöfkelő orosz faházikóban. Duderászni kezdett egy ócska kuplét: Schneeflocken, so-o weiss... Mégis, ha másnap valaki megnyomta odakinn a kapucsengett, futva futott a kerten át, végig a derűsen pirosló paradicsomsoron.

Öreg falak

Vérfoltokkal és leszaggatott plakátokkal kicirkalmazott pesti házfalak. Egyik-másik papírcafatból csak találgatni lehetett, színházi előadást propagáltak-e, tán a tero- és békekölcsönjegyzés hazafias kötelességére figyelmeztettek, vagy a

hulladékvas és papír gyűjtésére. Villanyhuzal gubancában zöldrozsás rézcső. Vakablakig futó vaslétra, kiszáradt borostyánindák, penészfoltok közt lózungok esőáztatta és olvashatatlan ákombákom betűi. Krétával pingált török basa. A téglaréseiből fityegő fűcsomó. Tátongó vagina – körötte infantilis nap-sugár. És itt-ott mára emléktelen géppisztolysorozat íves emléknymoi.

Porfelhőben

*1956 ködös októberében
ledőlt a Szabadság téri szovjet
emlékmű, nagyot reccsenve ezer darabra
hullottak márványlapjai meg az aranyfestékkel pingált
cirill betűk. A flasztterra hullt obeliszk körül kör-
táncot ropott az összekapaszkodva hahotázó, ön-
feledten rikoltozó utcanép. A közeli
amerikai követség erkélyéről egy középkorú férfi
filmre vette a karneváli jelenetet. Szeretném
látni azt a filmet, ahogy – esztergályos inasok, kalauz-
lányok, kalapos-öltönyös urak, fehér köpenyes
fodrászok és seprűnyéllel hadonászó házmesterek közt – a
porfelhőben ott járom magam is tizennégy
évesen a kerge táncot.*

Wágner

*A forradalom napjaiban Wágner, házunk
spiclije, aki különösebben nem is titkolta, hogy az ávónak
dolgozik, magára csukta lakása ajtaját, csak a függöny
résén leskelt ki a körfolyosóra meg az udvarra. Amikor aztán
megalakult a Kádár-kormány, ahogy mondta: újra fel-
virradt az ő napja. Besomfordált a nyitott ajtókon, sunyin
körbeleskelt és otrombán kérdezgette a konyhában
főző asszonyokat, hogy és mint vannak kedves család-
tagjaik. Egyedül Buchsbaum nénitőt rettegett, akit mindenki
Buxsi néniinek hívott, mert az idős asszony – náci láger túl-
élője – ha csak megpillantotta, azt rikácsolta: rohadt
sváb, most komcsi, bezzeg a vészkorszakban nyilas
karszalagot viselve fosztogatta az elhagyott
zsidó lakásokat!*

Rágógumi

Házbeli szomszédunk, Braun Frédi volt a legjobb barátom. Szülei, dél-baranyai svábok – korábban dunai hajósok – csak jól-rosszul beszéltek magyarul. November végén állítólag egy teherhajón hagyták el az országot. Frédi néha levelet írt, jól élnek dúsgazdag rokonaik segítségével, apja, Marci bácsi betársult egy teherhajózási részvénytársaságba. Csak egy a baj, unja magát, hiányzik neki a sok pesti csibészkedés, Németországban minden suhanc méla és jólfésült. Gyakran eszébe jutnak a Szabadság téri lábtenisz csaták, a bicskadobások, meg az ádáz verekedések. A borítékba bele-belecsempészett egy csomag mentaízű rágógumit, ami itthon még ismeretlen kincs volt.

Rőzseláng

Pléhcsuprokból kortyolták a körúti járdaszélen a vaskályhán főtt fekete teát a vattakabátban didergő romeltakarítók a forradalom bukása után. Komor arcú férfiak – egymásnak híreket és ál-híreket suttogók – lapátokkal és csákányokkal veselkedtek a tengeredő üvegcsérépnek, téglahalomnak, drót-gubancnak. Ledólt telefonfülkék és plakátoszlopok árválkodtak oldalt. Némelyiken kézzel írott ákombákom levél – ki-ki eltűnt szeretteit kereste: börtönbe zárt vagy elesett fiát, tán a nyugati végeknék nekivágót. Kiégett tankok és villamosok álltak a rogyott házfalak közt. Csizmában toporogva elfagyott ujjait melengették a pernyét és reménytelenséget sodró rőzselágon.

Izmusok

A mindennapi gyász hírek hónapjaiban, a forradalom bukása után jelent meg a Nagyvilág hasábjain Kassák és Pán Imre sorozata: A modern művészeti irányzatok története. Osztálytársammal, Tamással ki is próbáltuk az izmusok ezernyi ezer furfangját. Újságból kivágott portrékból és szavakból

*kubista festményeket fabrikáltunk, bár csak iskolai rajzlapunk,
vízfestékünk meg csirizünk volt. Kalapba dobált és
véletlenszerűen kihuzigált szavakból költeményeket férceltünk.
Kipróbáltuk még a képverset is, bár anyám öreg Remington író-
gépén nem volt könnyű kikopácsolni egy-egy ember-
alakot, szálló fecskét, halat. Tamás otthon, a zongorájukon még
expresszionista zenebonát is produkált: ököllel püfölte a
billentyűket, míg Brahms harmóniáin edződött szülei
véget nem vetettek a szörnyű kakofóniának.*